

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI İLE ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Examining The Relationship Between Childhood Traumas and Attitudes Towards Violence

Gülsüm YETİŞ KOCA¹

Esra COŞKUN²

Osman Tolga ARICAK³

¹İnönü Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Malatya

²KTO Karatay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Konya

³Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul

Geliş Tarihi / Received: 01.04.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 16.05.2024

ÖZ

Bu araştırma çocukluk çağı travmaları ile şiddete yönelik tutumlar arasında ilişki olup olmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Yüksekokulundaki 552 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler araştırmacı tarafından "Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği" ve "Üniversite Öğrencilerinde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılarak, öğrencilerin öz-bildirimlerine dayalı olarak toplanmıştır. Elde edilen bulgular, çocukluk travmaları ile şiddete yönelik tutum arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu, çocuklukta yaşanan travmaların bireylerin şiddeti daha olağan görmelerine yol açtığını göstermiştir. Ayrıca çocukluk çağı travmalarının parçalanmış ailelerde büyüyen, sigara ve alkol kullanan, daha önce şiddet uygulayan ve ihmal edilen katılımcılarda daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin cinsiyet, yaşadıkları aile tipi, spor yapma sıklıkları, anne ve babalarının eğitim durumları gibi değişkenlerin şiddete yönelik tutumlarını etkilediği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Çocukluk çağı travmaları, Şiddete yönelik tutum, Şiddet, Travma, Üniversite öğrencileri.

ABSTRACT

This research was conducted in order to examine whether there is a relationship between childhood traumas and attitudes towards violence. The sample of the research consists of 552 students at the School of Health Sciences of a university. The data were collected by the researcher based on the students' self-reports using the "Childhood Trauma Scale" and the "Attitude Scale towards Violence in University Students". The results obtained showed that there is a negative relationship between childhood traumas and attitudes towards violence, and that traumas experienced in childhood lead to individuals decriing violence more normally. In addition, it was found that childhood traumas were more common in participants who grew up in fragmented families, used cigarettes and alcohol, had previously committed violence and had been neglected. It has been observed that variables such as gender, the type of family they live, the frequency of doing sports, and the educational status of their parents affect students' attitudes towards violence.

Keywords: Attitudes towards violence, Childhood traumas, Trauma, University students, Violence.

GİRİŞ

İnsanoğlu eski zamanlardan beri çok sayıda savaşlar, felaketler ve şiddet gibi travmatik deneyimlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu travmatik deneyimlere maruziyet bireylerin zihninde, duygularında ve bağışıklık sistemi üzerinde kalıcı izler bırakabilmektedir. Travmanın etkisi travmaya doğrudan maruz kalan kişilerle sınırlı kalmayıp aynı zamanda çevresindeki bireylere de yansiyarak insanın düşünme kapasitesi, nasıl ve neyi düşündüğü üzerinde de büyük oranda belirleyici etkiye sahiptir (Van der Kolk, 2020).

En geniş anlamıyla, olumsuz bir olaya verilen aşırı duygusal tepki olarak tanımlanan travma (Machado vd., 2019), insanların dünyayı algılama biçimlerini, düşüncelerini, yargılarını, sezgilerini bilişsel, ruhsal ve kimlik gelişimlerini etkiler (Carruth ve Burke, 2006; Özen, 2017). Travmanın tepkileri bireyseldir. Yani başkalarının gözünde önemsiz görülen bir olaydan etkilenen bireylere olduğu gibi, aynı olay karşısında diğerlerine göre daha az kalıcı hasar görmüş olan bireylere de rastlamak mümkün olabilmektedir (Carruth ve Burke, 2006). İnsan yaşamı boyunca travmaya sebep olabilecek çeşitli olaylara maruz kalabilir. Ancak çocukluk döneminde yaşanan travmalar, kişileri daha derinden etkileyerek ileri yaşlarda ortaya çıkması muhtemel ruhsal bozukluklara sebebiyet vermektedir. (Levine ve Frederick, 2013).

Yapılan araştırmalarda, çocukluk dönemindeki travmaların yaşam boyu hastalık ve rahatsızlıklara sebep olabileceği, bireylerin yaşantısında duygusal, sosyal problemler ve güven problemleri gibi sorunlara yol açabileceği gösterilmiştir (Arabacı vd., 2021; Levine ve Kline, 2014; Van der Kolk, 2020). Çocuklar; cinsel, fiziksel ve/veya duygusal istismar, aile içi şiddete maruz kalma, doğal afetler, savaş veya diğer askeri eylemler, terk edilme, kavgalar/ ailede veya okul ortamında şiddete tanık olmak, başka bir kişi veya hayvan tarafından saldırıya uğramak, kaçırılma, zorbalık, ameliyat, kaza veya ciddi hastalık gibi bir dizi farklı olayın sonucu olarak travma yaşayabilmektedir (Singh ve Dandona, 2018).

Fiziksel, cinsel ve duygusal istismar, ihmal, aile içi şiddet, topluluk şiddeti, zihinsel hastalık ve hapis cezası çocukların ruhsal sağlığı üzerinde en yaygın ve geniş kapsamlı etkilere sahip travmalardır (Allen, 2016). Zolotor ve diğerlerinin (2009) 12-17 yaş arasındaki çocuklarla yaptıkları çalışmada; şiddete maruz kalma oranının %51.0 olduğu, bu maruziyetin sırasıyla psikolojik istismar (%66), fiziksel istismar (%55), evlerinde ihmal edilme durumları (%37) ve cinsel istismar (%18) şeklinde görüldüğü bildirilmiştir. Aynı çalışmada okullarda son bir yıl içinde fiziksel istismarın (%57), psikolojik istismarın (%59) ve cinsel istismarın (%22) yaşandığı belirtilmiştir. Çocukluk çağı travmaları görülme oranı gün geçtikçe artmaktadır. Onat ve arkadaşları (2015) tarafından hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmada, öğrencilerin

%81'inin çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından bağırıp azarlandığı (psikolojik şiddet), %74'ünün isteklerinin göz ardı edildiği (ihmal), %36'sının kendisine tokat atıldığı (şiddet) gösterilmiştir. Bireylerin 18 yaşından önce maruz kaldığı bu travmalar, çocukların sağlığına zarar vermekle kalmayıp yaşamları boyunca kalıcı etkileri olan izler bırakabilmektedir (Çelik ve Hocaoglu, 2018; Levine ve Kline, 2014).

İleri yaşlarda yaşanan sorunlar, çocukluk döneminde maruz kalınan travmaların bireye yansıyan boyutu hakkında bilgi verir. Örneğin; çocukluk döneminde travma deneyimleyen bireylerde ilerleyen yaşlarda, saldırganlık ve şiddete eğilim gibi davranışsal bozukluklar görülebilmektedir (Levine ve Kline, 2014).

Küresel bir sorun haline gelen, güç ve zor kullanarak kişinin ruhsal, toplumsal ve fiziksel yönden zarar görmesine neden olabilecek girişimlerin tümü olarak tanımlanan şiddet davranışı; genetik özellikler, aile yapısı, toplumsal yapı gibi birçok faktörden etkilenmektedir (Adıbelli vd., 2018). Bu faktörlerden biri daha önce en az bir kez şiddete tanıklık edilmesi durumudur. Yapılan sistematik bir derleme çalışmasında çocukluk döneminde kötü muamele görme durumu ile gençlik dönemindeki şiddet eğilimi arasında ilişki olduğuna dair bulgular gösterilmiştir (Maas vd., 2008). Bu derlemeyi destekler nitelikte başka çalışmalar da mevcuttur. Çalışmalarda ebeveynler tarafından ihmal ve istismara uğramak, aile içi şiddete tanık olmak, parçalanmış ailede yaşamak gibi sorunların çocuklarda oluşturduğu duyguların bireyin yaşam biçimini ve ilişkilerini önemli ölçüde etkilediği, bir şiddet döngüsü olarak şiddetin sosyal öğrenme yoluyla nesillere aktarıldığı gösterilmiştir (Akyüz vd., 2007; Büyükyılmaz ve Demir, 2016; Coşkun ve Yağcan, 2020; Çelik ve Hocaoglu, 2018; Florea, 2013; Haskan-Avcı ve Yıldırım, 2015; Maas vd., 2008; Sadock ve Sadock, 2004).

Bazı bireyler ise kendi istismar davranışına karşıt duygular içerisinde olsa da nasıl davranacaklarını bilemedikleri için kendilerini ebeveynlerinin davranışlarını sergilerken bulabilmektedir (Sadock ve Sadock, 2004). Yapılan bir çalışmada şiddete şahit olan çocukların bir davranışın taklit edilip edilmemesi gerektiğini anlama kapasitesine sahip olmadıkları için şiddeti normal bir yaşam biçimi şeklinde algılayabilecekleri belirtilmiştir (Florea, 2013). Başka bir çalışmada ise şiddete maruz kalmanın ve tanık olmanın bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilediği ve özgüvenini sarstığı için saldırgan davranışlar sergilemesine sebep olabileceği bildirilmektedir (Adıbelli ve Özkan, 2020). Akyüz ve arkadaşlarının (2007) çalışmasında çocukluk dönemi istismarının (fiziksel, duygusal, cinsel) travma sonrası stres bozukluğuna yol açabileceği ve travma sonrası stres bozukluğundan muzdarip hastalarda en sık görülen semptomun öfke olduğu belirtilmiştir.

Literatürde çocukluk çağı travmalarının; bilişsel ve duygusal açıdan bireyin sağlığını olumsuz etkilediği, suç işleme ve şiddete eğilim açısından da önemli bir risk faktörü olduğu gösterilmiştir (Maas vd., 2008; Renner and Boel-Studt, 2017; Yanık ve Ediz, 2022). Herrenkohl ve diğerlerinin (1997) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi yıllarda ölçülen fiziksel şiddetin, 16 yıl sonra geç ergenlikte ölçülen saldırgan davranışlarla güçlü bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Loeber ve diğerlerinin (2005) yaptıkları geç çocukluktan erken yetişkinliğe kadar erkek çocuklarda suçluluğun gelişimi ile ilgili çalışmada şiddeti yordayıcı faktörler; çocuk, aile, okul ve çevresel risk faktörleri olarak gösterilmiştir. Çalışmada şiddet üreten süreçlerin birdenbire ortaya çıkmadığı, yıllar içerisinde biriktiği ifade edilmiştir. Yani ebeveynlerin ihmalkâr davranışlarının çocuğun çok küçük yaşlarda şiddet içerikli davranışlar sergilemesine yol açabileceği söylenebilir.

Ceza İnfaz Kurumunun 2011-2019 yılları arasında suçun işlendiği yaş grubuna göre suç oranlarının analizini açıkladığı raporda suçların çoğunlukla 18-34 yaş aralığında işlendiği gösterilmiştir. Aynı raporda şiddete dayalı vakaların yetişkinlere kıyasla gençler arasında daha fazla olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2019). Bu rapora göre, suç işleme oranlarındaki yaş aralığı genellikle üniversite öğrencilerinin ve eğitim-öğretim hayatına devam edebilecek genç yaştaki bireylerin yaş aralığını kapsamaktadır. Gençlerde görülen şiddete yönelik tutumların nedenleri arasında; genetik faktörlerin yanı sıra ebeveynin çocuk yetiştirme tarzı, ebeveyn-çocuk etkileşim modeli, ebeveynlerin çocukların duygu ve tutumları üzerindeki etkileri gibi çevresel faktörler de sayılabilir (Scott, 1998).

Bu araştırmanın amacı; araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinde çocukluk çağında yaşanan travmaların ve buna bağlı geliştiği düşünülen şiddete yönelik tutumları ile ilişkili olup olmadığının belirlenmesidir. Ayrıca bu araştırma ile travmaya uğrama ve şiddet tutumunun yukarıda bahsi geçen faktörlere göre değişiklik gösterip göstermediğinin incelenmesi de amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu araştırma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı türdedir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çocukluk çağı travmaları ile şiddete yönelik tutumları arasında bir ilişki var mıdır?
2. Katılımcıların çocukluk çağı travmaları demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, yaşanan aile tipi, sigara, alkol, spor yapma alışkanlıkları ve eğitim düzeyleri, ebeveynlerin

çocuk yetiştirmedeki tutumları, daha önce şiddete maruz kalma, uygulama ya da şahit olma gibi faktörlerin) göre farklılık göstermekte midir?

3. Katılımcıların şiddete yönelik tutumları demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, yaşanan aile tipi, sigara, alkol, spor yapma alışkanlıkları ve eğitim düzeyleri, ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki tutumları, daha önce şiddete maruz kalma, uygulama ya da şahit olma gibi faktörlerin) göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırma bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Yüksekokulunda 2022-2023 eğitim öğretim döneminde aktif öğrenim gören öğrenciler ile yapıldı. Katılımcıların belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü sürekli bağımlı değişkenlerde kullanılan örneklem büyüklüğü hesaplama formülü ile hesaplanarak ($N=1401$, $t=1.96$, $d=0.5$, $S=20.12$) en az 722 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte araştırmaya dâhil edilme kriterlerini sağlayan, gönüllü ve anket formlarını eksiksiz dolduran toplam 552 öğrenciye ulaşılabilmektedir. Araştırmanın yapıldığı üniversitenin Sağlık Bilimleri Yüksekokulunda 2022-2023 eğitim öğretim döneminde aktif öğrenim görüyor olmak, araştırmaya katılmaya gönüllü olmak ve anket sorularını yanıtlamasına engel bir algılama probleminin olmaması araştırmanın dahil edilme kriterleridir. Kriterlerin dışında kalan öğrenciler ve araştırmanın herhangi bir aşamasında çekilmek isteyen veya veri formlarını eksik dolduran öğrenciler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı (n:552)

Tanımlayıcı özellikler	N	(%)
Cinsiyet		
Erkek	59	10.7
Kız	493	89.3
Yaşanılan Aile Tipi		
Çekirdek aile (anne-baba-çocuklar)	464	84.1
Tek ebeveynli aile (ebeveynlerinden biri vefat etmiş)	16	2.9
Parçalanmış aile (anne-baba boşanmış)	21	3.8
Geniş aile	51	9.2
Anne eğitim durumu		
Okur-yazar değil	8	1.4
İlkokul mezunu	243	44.0
Ortaokul mezunu	106	19.2
Lise mezunu	112	20.3
Üniversite ve üzeri	83	15.0
Anne meslek		
Ev Hanımı	446	80.8
Aylık gelir getiren düzenli bir işte çalışıyor.	68	12.3
Serbest meslek	23	4.2
Emekli	12	2.2
Vefat etti	3	0.5
Baba eğitim durumu		

Okur-yazar değil	-	0.0
İlkokul mezunu	133	24.1
Ortaokul mezunu	99	17.9
Lise mezunu	153	27.7
Üniversite ve üzeri	167	30.3
Baba meslek		
Çalışmıyor	5	0.9
Aylık gelir getiren düzenli bir işte çalışıyor.	241	43.7
Serbest meslek	205	37.1
Emekli	87	15.8
Vefat etti	14	2.5
Ekonomik Durum		
İyi	190	34.4
Orta	343	62.1
Kötü	19	3.4

Araştırmaya katılan öğrencilerin %89.3'ünün kadın olduğu, %62.1'inin ekonomik durumu orta düzeyde, %84.1'i çekirdek ailede büyümüş ve yaş ortalamaları 20.44 ± 3.29 'dur. Öğrencilerin bildirimlerine göre annelerinin %80.8'inin ev hanımı ve %44'ünün ilkokul mezunu olduğu, babalarının %30.3'ünün üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olduğu ve %43.7'sinin aylık düzenli gelir getiren bir işte çalıştığı tespit edilmiştir (Tablo 1).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler 23 Kasım- 15 Aralık tarihleri arasında, sınıf ortamında, ders dışı saatlerde öğrencilerin öz-bildirimlerine dayalı olarak toplanmıştır. Öğrencilerin formu doldurma süreleri yaklaşık 10-12 dakika sürmüştür. Verilerin toplanmasında öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek üzere araştırmacılar tarafından hazırlanan "Öğrenci Tanıtıcı Formu", "Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği" ve "Üniversite Öğrencilerinde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır.

Öğrenci Tanıtıcı Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan form; öğrencilerin demografik özelliklerini belirleyen 3 soru, gençlerin yaşam alışkanlıklarını sorgulayan 3 soru, ebeveynlerinin özelliklerini ve çocuk yetiştirme tutumlarını belirleyen 5 soru, aile içi şiddete yönelik ve daha önce şiddete tanık olma, maruz kalma durumlarını sorgulayan 7 soru olmak üzere toplam 18 sorudan oluşmaktadır.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

Çocuk ve ergenlerin ihmal ve istismar durumlarını değerlendirmek amacıyla kullanılan ölçek beşli Likert tipi olup 28 maddeden oluşmaktadır. Bernstein ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen ölçek 2012 yılında Şar ve arkadaşları tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal olmak

üzere beş ana alt boyutu bulunmaktadır. Puanlamadan önce bazı maddeleri olumlu olduğundan puanları ters çevrilmektedir. Alt puanlama 5-25 arasında olurken toplamdaki puanlama 25-125 arasında olmaktadır. Şar ve arkadaşları (2012) tarafından ölçeğin geneli için Cronbach alfa değeri 0.93 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ölçeğin geneli için Cronbach alfa değeri 0.90 olarak hesaplanmıştır. Bu değer istatistiksel açıdan güvenilir olarak kabul edilebilecek düzeydedir.

Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği

Toplumdaki genç grupların şiddete yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla şiddetin farklı boyutlarına ilişkin tutumları sorgulayan beşli Likert tipindeki bu ölçek, Adıbelli ve arkadaşları tarafından 2018 yılında geliştirilmiştir. Ölçek 27'si olumlu, 25'i olumsuz toplam 52 maddeden oluşmuştur. Olumsuz maddelerin puanlamaları 'kesinlikle katılıyorum' (1 puan), 'kesinlikle katılmıyorum' (5 puan) şeklinde hesaplanmaktadır. Olumlu cümlelerde tersine kodlama yapılmak üzere 'kesinlikle katılıyorum' yanıtı en iyi tutumu göstermektedir. Ölçeğin beş alt boyutu bulunmaktadır. Alt boyutları; Şiddetin türleri, şiddeti olağanlaştırma, kadına yönelik şiddet, şiddeti onaylamama, şiddetin farklı boyutları şeklindedir. Ölçeğin toplam puanı 52-260 arasında değişmekte ve toplam puanın yükselmesi şiddeti onaylamama ve kabul etmeme açısından olumlu tutumların olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geliştirildiği, geçerlik ve güvenirlik çalışmasında araştırmacıların elde ettikleri Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.91'dir. (Adıbelli vd., 2018). Bu araştırmada ölçeğin geneli için Cronbach alfa değeri 0.89 olarak hesaplanmıştır. Bu değer istatistiksel açıdan güvenilir olarak kabul edilebilecek düzeydedir.

Elde edilen verilerin analizleri SPSS paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde normal dağılım sağlayıp sağlamadıkları önce Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin verilere ait bilgilerin incelenmesinde tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. Ölçek puanlarında demografik özelliklere bağlı farklılık olup olmadığını incelemek için normallik varsayımını sağlayan verilerde bağımsız örneklem t testi ve ANOVA, normallik varsayımını sağlamayan verilerde ise Mann Whitney U ve Kruskal-Wallis H testlerinden uygun olanı kullanılmıştır. Çocukluk çağı travması ve şiddete yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin ve ölçeklerin alt boyutlarının birbirleriyle ilişkisinin değerlendirilmesi Pearson korelasyon analizi ile yapılmıştır. Bütün sonuçlar $p < .05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada değişkenlerin öğrencilerin beyanlarına göre olması ve araştırmanın sadece bir üniversite yerleşkesindeki öğrencilerinin görüşlerini içermesi, dolayısıyla toplumun diğer kesimlerinin görüşlerinin yansıtılamaması bu araştırmanın sınırlılığı olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın başlangıcında KTO Karatay Üniversitesi Etik Kurulundan (23.11.2022/E-41901325-200-48053) etik kurul onayı alınmış ve Sağlık Bilimleri Yüksek Okulu Müdürlüğünden uygulama için gerekli izin alınmıştır. Uygulama aşamasında araştırmaya katılan öğrencilere çalışma hakkında gerekli bilgilendirme yapıldıktan sonra gönüllülük esasına dayanarak onamları alınmıştır. Ayrıca ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını gerçekleştiren araştırmacılardan da uygulama için izin alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşam alışkanlıklarına göre dağılımı Tablo 2’ de gösterilmiştir. Öğrencilerin öz bildirimleri ile elde edilen verilere göre; hala sigara içtiğini belirten öğrencilerin oranı %30.6, hala alkol kullandığını ifade eden öğrencilerin oranı %11.5, hiç spor yapma alışkanlığının olmadığını ifade eden öğrencilerin oranı ise %35.5’tir.

Tablo 2. Öğrencilerin Yaşam Alışkanlıklarına Göre Dağılımı (n:552)

Yaşam alışkanlıklarına dair özellikler	N	(%)
Sigara kullanma durumu		
Evet. her gün içiyorum	69	12.5
Ara sıra içiyorum	100	18.1
İçiyordum bıraktım	19	3.4
Hiç içmedim	364	65.9
Alkol kullanma durumu		
Evet. her gün içiyorum	2	.4
Ara sıra içiyorum	61	11.1
İçiyordum bıraktım	12	2.2
Hiç içmedim	477	86.4
Spor yapma sıklığı		
Hiç	196	35.5
Haftada birden daha az	188	34.1
Haftada birkaç kez	147	26.6
Her gün	21	3.8

Öğrencilerin ifadelerine göre; %31.2’sinin aile içi fiziksel şiddete (%14.7) şahit olduğu, %19.7’sinin ebeveynleri tarafından fiziksel (%15.4) olmak üzere %24.6’sının şiddete maruz kaldığı, %19.2’sinin ise küçük kardeşine (%13.4) fiziksel (%14.7) şiddet uyguladığı tespit

edilmiştir. Ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları konusunda öğrencilerin %63.8'i normal olması gerektiği gibi bir tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin İfadelerine Göre Şiddete Maruziyet ve Aile Tutumlarının Dağılımı

Öğrencilerin İfadelerine Göre;	N	(%)
Daha önce aile içerisinde şiddet olayına şahit olma durumu		
Evet	172	31.2
Hayır	380	68.8
Aile içinde şahit olunan şiddet türü		
Fiziksel şiddet	81	14.7
Cinsel şiddet	-	0
Psikolojik şiddet	73	13.2
Duygusal şiddet	16	2.9
Ekonomik şiddet	2	0.4
Daha önce şiddete maruz kalma durumu		
Evet	136	24.6
Hayır	416	75.4
Şiddet uygulayan kişi		
Ebeveynlerim	109	19.7
Büyük kardeşim	8	1.4
Okul arkadaşlarım	7	1.3
Öğretmenlerim	7	1.3
Partnerim	5	0.9
Maruz kalınan şiddet türü		
Fiziksel şiddet	85	15.4
Cinsel şiddet	-	0
Psikolojik şiddet	40	7.2
Duygusal şiddet	10	1.8
Ekonomik şiddet	1	0.2
Daha önce şiddet uygulama durumu		
Evet	106	19.2
Hayır	446	80.8
Şiddet uyguladığınız kişi		
Partnerime	6	1.1
Küçük kardeşime	74	13.4
Okul arkadaşlarıma	17	3.1
Tanımadığım beni öfkeliendiren birine	9	1.6
Uyguladığınız şiddetin türü		
Fiziksel şiddet	81	14.7
Cinsel şiddet	-	0
Psikolojik şiddet	17	3.1
Duygusal şiddet	8	1.4
Ekonomik şiddet	-	0
Çocuk yetiştirmede ebeveynlerin tutumu		
Normal. Olması gereken bir aile tutumu sergilediklerini düşünüyorum.	352	63.8
Ailem çok kontrolçüdür. Her şeye karışır	57	10.3
Çok baskıcı / otoriter bir ailede büyüdüm.	48	8.7
Evde erkek egemen bir düzen vardır. Erkek kardeş ile kızlar arasında ayırım yapılır.	34	6.2
Kişisel ihtiyaçlarımızın ihmal edildiği zamanlar olmuştur.	31	5.6
Ailem aşırı koruyucudur. Hiçbir şey yapmama izin verilmezdi.	23	4.2
Ailem aşırı izin vericidir. Hiçbir şeye hayır demezler.	7	1.3

Tablo 4. Belirtilen Değişkenlere Göre Öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği (ŞYTÖ) Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanımlayıcı özellikler	N	(%)	ŞYTÖ puan ortalamaları		Anlam	Etki büyüklüğü
			X	± SS		
Cinsiyet						
Erkek	59	10.7	212.42	19.42	t=-8.742 ^a	Cohen's
Kız	493	89.3	232.07	15.91	p=0.000	d: 1.106
Yaşanılan Aile Tipi						
Çekirdek aile (anne-baba-çocuklar)	464	84.1	230.87	16.85		
Tek ebeveynli aile (ebeveynlerinden biri vefat etmiş)	16	2.9	226.43	17.49	f=3.095 ^b	η ² : 0.017
Parçalanmış aile (anne-baba boşanmış)	21	3.8	228.71	16.19	p=0.027	
Geniş aile	51	9.2	223.45	21.30		
Anne eğitim durumu						
Okur-yazar değil	8	1.4	216.25	26.75		
İlkokul mezunu	243	44.0	232.36	16.08	f=3.663 ^b	η ² : 0.026
Ortaokul mezunu	106	19.2	226.31	17.94	p=0.006	
Lise mezunu	112	20.3	229.54	18.59		
Üniversite ve üzeri	83	15.0	229.57	16.62		
Baba eğitim durumu						
Okur-yazar değil	-	.0				
İlkokul mezunu	133	24.1	230.89	15.84		
Ortaokul mezunu	99	17.9	228.40	18.69	f=2.894 ^b	η ² : 0.016
Lise mezunu	153	27.7	232.84	17.62	p=0.036	
Üniversite ve üzeri	167	30.3	227.55	17.29		
Ekonomik Durum						
İyi	190	34.4	231.38	16.04	f=0.657 ^b	
Orta	343	62.1	229.25	18.03	p=0.385	
Kötü	19	3.4	228.89	18.89		
Sigara kullanma durumu						
Evet, her gün içiyorum	69	12.5	227.23	19.82		
Ara sıra içiyorum	100	18.1	229.19	18.28	f=1.060 ^b	
İçiyordum bıraktım	19	3.4	227.57	17.68	p=0.366	
Hiç içmedim	364	65.9	230.84	16.63		
Alkol kullanma durumu						
Evet, her gün içiyorum	2	.4	213.50	19.09		
Ara sıra içiyorum	61	11.1	230.59	17.46	f=1.867 ^b	
İçiyordum bıraktım	12	2.2	220.41	23.94	p=0.134	
Hiç içmedim	477	86.4	230.20	17.16		
Spor yapma sıklığı						
Hiç	196	35.5	232.85	16.23		
Haftada birden daha az	188	34.1	229.85	16.83	f=4.370 ^b	η ² : 0.023
Haftada birkaç kez	147	26.6	227.44	17.89	p=0.005	
Her gün	21	3.8	222.00	24.24		
Daha önce aile içerisinde şiddet olayına şahit olma durumu						
Evet	172	31.2	230.36	17.93	t=-0.352 ^a	
Hayır	380	68.8	229.80	17.17	p=0.725	
Daha önce şiddete maruz kalma durumu						
Evet	136	24.6	230.07	18.04	t=-0.073 ^a	
Hayır	416	75.4	229.94	17.20	p=0.941	
Daha önce şiddet uygulama durumu						
Evet	106	19.2	224.85	17.12	t=-3.402 ^a	Cohen's
Hayır	446	80.8	231.19	17.26	p=0.00	d: 0.368
Çocuk yetiştirmede ebeveynlerin tutumu						

Normal, olması gereken bir aile tutumu sergilediklerini düşünüyorum.	352	63.8	229.88	16.87	
Ailem çok kontrolçüdür. Her şeye karışır	57	10.3	228.92	19.19	
Çok baskıcı / otoriter bir ailede büyüdüm.	48	8.7	234.04	12.04	f=0.991 ^b
Evde erkek egemen bir düzen vardır. Erkek kardeş ile kızlar arasında ayırım yapılır.	34	6.2	231.94	17.80	p=0.430
Kişisel ihtiyaçlarımızın ihmal edildiği zamanlar olmuştur.	31	5.6	225.51	22.37	
Ailem aşırı koruyucudur. Hiçbir şey yapmama izin verilmezdi.	23	4.2	230.17	20.31	
Ailem aşırı izin vericidir.	7	1.3	224.71	22.75	
Hiçbir şeye hayır demezler.					

^aindependent t testi, ^bANOVA

Öğrencilerin cinsiyetleri, yaşadıkları aile tipi, anne ve baba eğitim düzeyi, spor yapma sıklıkları ve daha önce şiddet uygulama durumları ile ŞYTÖ Puan Ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Toplam ölçek puanlarına göre kız öğrencilerin puan ortalamalarının (232.07 ± 15.91) erkeklere göre (212.42 ± 19.42), daha önce şiddet uygulamayanların (231.19 ± 17.26) uygulayanlara (224.85 ± 17.12) göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 4). Şiddet uygulama durumu şiddete yönelik tutum üzerinde orta düzeyde ($d = 0.368$) bir etkiye sahipken, cinsiyetin şiddete yönelik tutum üzerinde yüksek düzeyde ($d = 1.106$) bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. İkidenden fazla gruptan oluşan değişkenlerde hangi gruplar arasında fark olduğunu test etmek için LSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Bunun sonucunda; çekirdek ailede ikamet eden öğrencilerin (230.87 ± 16.85) geniş ailede ikamet edenlere (223.45 ± 21.30), anne eğitim düzeyi ilköğretim mezunu olanların (232.36 ± 16.08) ortaokul mezunu olanlara (226.31 ± 17.94), baba eğitim düzeyi lise mezunu olanların (232.84 ± 17.62) üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olanlara (227.55 ± 17.29) göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür (Tablo 3.4). Ayrıca hiç spor yapmayanların (232.85 ± 16.23), haftada birkaç kez yapanlardan (227.44 ± 17.89) ve her gün spor yapanlardan (222.00 ± 24.24) anlamlı düzeyde daha yüksek şiddete yönelik tutum puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür (Tablo 4). Bu değişkenlerin şiddete yönelik tutum üzerindeki etkileri düşük düzeydedir. Puan ortalamasının yüksek olması bu öğrencilerin diğerlerine göre şiddete yönelik daha olumlu tutum sergilediklerini göstermektedir. Araştırma sorusunda belirtilen diğer parametreler ile ŞYTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 5. Belirtilen Değişkenlere Göre Öğrencilerin Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ) Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanımlayıcı özellikler	N	(%)	ÇÇTÖ Sıra Ort	Anlamlılık	Etki büyüklüğü
Cinsiyet					
Erkek	59	10.7	298.47	U=13247.5 ^a	
Kız	493	89.3	273.87	p=0.263	
Yaşanılan Aile Tipi					
Çekirdek aile (anne-baba-çocuklar)	464	84.1	270.31		
Tek ebeveynli aile (ebeveynlerinden biri vefat etmiş)	16	2.9	306.00	X ² =15.81 ^b	η ² : 0.049
Parçalanmış aile (anne-baba boşanmış)	21	3.8	408.71	p=0.001	
Geniş aile	51	9.2	269.15		
Anne eğitim durumu					
Okur-yazar değil	8	1.4	396.00		
İlkokul mezunu	243	44.0	272.11	X ² =5.798 ^b	
Ortaokul mezunu	106	19.2	264.08	p=0.215	
Lise mezunu	112	20.3	286.23		
Üniversite ve üzeri	83	15.0	280.55		
Baba eğitim durumu					
Okur-yazar değil	-	.0			
İlkokul mezunu	133	24.1	294.39	X ² =4.149 ^b	
Ortaokul mezunu	99	17.9	259.29	p=0.246	
Lise mezunu	153	27.7	263.93		
Üniversite ve üzeri	167	30.3	283.97		
Ekonomik Durum					
İyi	190	34.4	247.72	X ² =9.632 ^b	η ² : 0.024
Orta	343	62.1	290.77	p=0.008	
Kötü	19	3.4	306.71		
Sigara kullanma durumu					
Evet. her gün içiyorum	69	12.5	331.88	X ² =16.64 ^b	η ² : 0.051
Ara sıra içiyorum	100	18.1	296.63	p=0.001	
İçiyordum bıraktım	19	3.4	325.16		
Hiç içmedim	364	65.9	257.93		
Alkol kullanma durumu					
Evet. her gün içiyorum	2	.4	485.75		
Ara sıra içiyorum	61	11.1	328.78	X ² =17.26 ^b	η ² : 0.063
İçiyordum bıraktım	12	2.2	382.29	p=0.001	
Hiç içmedim	477	86.4	266.28		
Spor yapma sıklığı					
Hiç	196	35.5	280.06		
Haftada birden daha az	188	34.1	260.23	X ² =4.085 ^b	
Haftada birkaç kez	147	26.6	286.62	p=0.252	
Her gün	21	3.8	318.14		
Daha önce şiddet uygulama durumu					
Evet	106	19.2	334.65	U=17474.5 ^a	Cohen's d
Hayır	446	80.8	262.68	p=0.000	0.361
Çocuk yetiştirmede ebeveynlerin tutumu					
Normal. olması gereken bir aile tutumu sergilediklerini düşünüyorum.	352	63.8	223.38		
Ailem çok kontrolçüdür. Her şeye karışır	57	10.3	335.63		
Çok baskıcı / otoriter bir ailede büyüdüm. Evde erkek egemen bir düzen vardır.	48	8.7	413.60	X ² =123.8 ^b	η ² : 0.244
Erkek kardeş ile kızlar arasında ayırım yapılır.	34	6.2	367.21	p=0.000	
Kişisel ihtiyaçlarımızın ihmal edildiği zamanlar olmuştur.	31	5.6	428.23		

Ailem aşırı koruyucudur. Hiçbir şey yapmama izin verilmezdi.	23	4.2	292.00
Ailem aşırı izin vericidir. Hiçbir şeye hayır demezler.	7	1.3	362.64

^a Mann Whitney U, ^b Kruskal Wallis

Tablo 5' te görüldüğü üzere; öğrencilerin yaşadıkları aile tipi, ekonomik durumları, sigara, alkol kullanma ve daha önce şiddet uygulama durumlarına göre ÇÇTÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu değişkenlerin çocukluk çağı travması puanları üzerinde düşük bir etkiye sahip oldukları görülmektedir (d ve $\eta^2 < 0.59$) Daha önce şiddet uyguladığını ifade eden öğrencilerin çocukluk çağı travması sıra ortalamalarının (334.65) uygulamadığını söyleyenlere göre (262.68) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İki den fazla gruptan oluşan değişkenlerde hangi gruplar arasında fark olduğu incelendiğinde; parçalanmış ailede ikamet eden öğrencilerin sıra ortalamasının (408.71), geniş ailede (269.15) ve çekirdek ailede (270.31) ikamet edenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocukluk çağı travması puanları sıra ortalamaları açısından değerlendirildiğinde; ekonomik durumunu orta düzeyde ifade eden öğrencilerin (290.77) ekonomik durumu iyi olanlardan (247.72), her gün sigara içenlerin (331.88) hiç içmeyenlerden (257.93), ara sıra alkol kullananların (328.78) hiç kullanmayanlardan (266.28) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin ifadelerine göre ebeveynlerinin kendilerini yetiştirirken sergiledikleri tutumlar ile ÇÇTÖ puanları sıra ortalamalarının en yüksekte düşüğe doğru sıralaması Tablo 5.'te gösterildiği şekildedir. Bu sıralamaya göre travma düzeyi en yüksek olan öğrenciler, kişisel ihtiyaçları en fazla ihmal edilen öğrencilerdir. Bundan sonra baskıcı/ otoriter ailelerde yetişen öğrenciler ile kadın erkek arasında ayırım yapılan ailede yetişen öğrencilerin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 6. ÇÇTÖ Alt Boyut Ve Toplam Puanları ile ŞYTÖ Alt Boyut ve Toplam Puanları Arasındaki İlişki

Ölçeklerin Alt Boyutları	Şiddetin Türleri	Şiddeti Olağanlaştırma	Kadına Yönelik Şiddet	Şiddeti Onaylama	Şiddetin Farklı Boyutları	ŞİDDET TOPLAM
Fiziksel İstismar	.000	-.172**	.039	-.077	.063	-.061
Cinsel İstismar	-.023	-.101*	.067	-.041	.033	-.018
Duygusal İstismar	-.011	-.238**	.081	-.105*	.080	-.071
Duygusal İhmal	-.073	-.159**	.070	-.093*	-.045	-.080
Fiziksel İhmal	-.189**	-.148**	-.063	-.128**	-.132**	-.080
ÇÇTÖ TOPLAM	-.180**	-.267**	.013	-.172**	-.075	-.191**

** < 0.01; * < 0.05

Ölçeklerin alt boyutlarının birbirleri ile ilişkileri Tablo 6' da gösterilmiştir. Şiddetin türleri ile fiziksel ihmal arasında; şiddeti olağanlaştırma ile ÇÇT ölçeğinin bütün alt boyutları arasında; şiddeti onaylamama ile duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal arasında;

şiddetin farklı boyutları ile fiziksel ihmal arasında istatistiksel olarak anlamlı, düşük düzeyde ve negatif yönlü bir ilişki vardır ($p<0.05$). Toplam ölçek puanları açısından bakıldığında, ÇÇTÖ puanları ile kadına yönelik şiddet ve şiddetin farklı boyutları hariç diğer alt boyutlar arasında negatif yönde bir ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Öğrencilerin çocukluk çağı travmaları ile şiddete yönelik tutumları arasında düşük düzeyde ve negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 7. Öğrencilerin Şiddet Uygulama Tutumları ile Daha Önce Şiddete Şahit Olma ve Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması

	Daha önce şiddet uygulama tutumu				Anlam
	Evet n	%	Hayır n	%	
Daha önce aile içerisinde şiddet olayına şahit olma durumu					
Evet	58	54.7	114	25.6	$X^2=33.94$
Hayır	48	45.3	332	74.4	$p=0.000$
Daha önce şiddete maruz kalma durumu					
Evet	56	52,8	80	17,9	$X^2=56.16$
Hayır	50	47,2	366	82,1	$p=0.000$

Ki-kare analizi

Tablo 7 incelendiğinde; araştırmada şiddet uygulama tutumu ile daha önce şiddete maruz kalma ve şiddete şahit olma arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

TARTIŞMA

Çocukluk çağında yaşanan travmalar bireylerin tüm hayatı boyunca kalıcı izler bırakabilmektedir. Bu travmalar (özellikle şiddet kaynaklıysa) şiddetin daha normal olarak görülmesine ve farkında olarak veya olmadan başkalarına şiddet uygulanmasına sebep olabilmektedir. Çocukluk çağı travmaları ile şiddete yönelik tutumlar arasındaki ilişkiyi araştıran araştırmadan elde edilen bulgular literatürle bu bölümünde tartışılmıştır.

Araştırmada; “Çocukluk çağı travmaları ile şiddete yönelik tutumları arasında bir ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aranmış ve çocukluk çağı travmaları ile şiddete yönelik tutumlar arasında düşük düzeyde ve negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Tablo 6). Bu bulgu; çocukluk çağında yaşanan travmaların yoğunluğu arttıkça şiddete yönelik tutumun pozitif olduğu ve şiddetin daha fazla onaylandığını göstermektedir. Araştırmada ayrıca şiddet uygulama tutumu ile şiddete maruziyet ve şiddete şahit olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Tablo 7). Çocukluk travmalarının şiddetle ilişkisini araştıran çalışmalarda araştırmacıların elde ettikleri sonuçlar (Fox vd., 2015; Herrenkohl vd., 2003; Milaniak ve Widom, 2015) bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Baron ve Forde’un (2019) da belirttiği üzere çocuklukta yaşanan travmaların bireylerin dünyayı

anlamalarını ve diğer insanlarla olan ilişkilerini etkileme potansiyeli vardır. Bireylerde travmalardan kaynaklı oluşan öfkenin dışavurumu şiddet yoluyla olabilmektedir. Gomez (2011) yakınlarına şiddet uygulayan kişilerin çocuklukta şiddete maruz kalan bireyler olduğunu belirtmiştir. Çocukluk travmaları şiddeti bir çözüm gibi görmeye, şiddetin sonuçlarına karşı duyarsızlaşmaya ve başka insanlar üzerindeki etkilerini görmezden gelmeye sebep olabilmektedir. Ekici (2021) ebeveynlerin, çocukların sosyal, duygusal, zihinsel ve ahlaki gelişiminde önemli bir etkisinin olduğunu belirtmektedir. Demir (2019) ise şiddetin ilk olarak küçük yaşlarda ailede öğrenildiğini ve bu öğrenilen şiddetin çocukların geleceğine etki ederek şiddet doğurduğunu ifade etmektedir. Benzer bir şekilde Dye (2018) çocukluk çağında yaşanan travmaların hem zihinsel ve duygusal, hem de fiziksel ve uzun süren etkilerinin olabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla, şiddetin yol açtığı çocukluk travmasının şiddete karşı tutumun daha pozitif hale gelmesine katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Araştırma sonucunda, daha önce şiddet uyguladıklarını ifade eden katılımcıların çocukluk çağı travma puanlarının şiddet uygulamayanlara göre anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 5). Bu sonuç, mevcut araştırmanın şiddetle travma arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuyla ve literatürdeki diğer çalışmalarla (Fox vd., 2015; Gomez, 2011) örtüşmektedir. Çocukluk çağı travma puanları yüksek olan katılımcıların şiddet uygulamış olmaları, travmalarının çocuklukta gördükleri şiddetten kaynaklandığı ve şiddeti öğrenilmiş bir davranış olarak gösterdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada cevap aranan bir başka soru ise katılımcıların demografik özelliklerine göre (cinsiyet, yaş, yaşanan aile tipi, sigara, alkol, spor alışkanlıkları, anne-babanın eğitim düzeyleri, ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki tutumları, daha önce şiddete maruz kalma, uygulama ya da şahit olma gibi faktörlerin) çocukluk çağı travmaları arasında fark olup olmadığıdır. Araştırmada çocukluk çağı travmalarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 5). Literatürde bu sonuçla hem örtüşen (Çavuşoğlu, 2020; Dye, 2018) hem de çelişen (Oğuz vd., 2022; Türk ve Tekin, 2018) çalışmalar bulunmaktadır. Bu durum yapılan çalışmalardaki örneklem gruplarının farklı bölgelerde bulunması dolayısıyla toplumsal yapıdaki farklılıklar ve yıllar içerisinde bakış açısındaki değişimlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sonucunda parçalanmış ailelerde yaşayan katılımcıların çekirdek ailelerde ve geniş ailelerde yaşayanlara göre çocukluk çağı travma puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Schaan ve Vögele (2016) yaptıkları çalışmada benzer sonuçlar bulmuş ve anne babanın ayrılmasının çocuklarda travmaya yol açtığını belirtmiştir. Haine ve

arkadaşlarının (2006) yaptıkları çalışmada elde ettikleri parçalanmış ailelerde yaşayan katılımcıların çocukluk travması puanlarının yüksek olması sonucu bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Wahab (2022) yıkıcı veya istikrarsız aile yapısının çocukların gelişimini olumsuz etkilediğini, hem aile içinde hem de aile dışında zarar veren sonuçları olduğunu ifade etmektedir. Çavuşoğlu (2020) ise bu durumu parçalanmış ailelerin çocuklarının duygusal gelişimlerinin engellenmesi dolayısıyla çocukları dayanıksız hale getirdiği şeklinde açıklayarak aile bütünlüğünün istismar ve ihmal gibi durumlara karşı koruduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla çocukluk çağı travmaları üzerinde bu duygusal zayıflığın ve kırılganlığın etkisi olduğu söylenebilir.

Ekonomik durumunu orta düzeyde nitelendiren katılımcıların çocukluk çağı travma puanlarının ekonomik düzeyi iyi olanlara göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 5). Turan ve Traş (2017) olumsuz ekonomik şartların ailede bozulmalara yol açabileceğini ve bir aile için en önemli stres faktörlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Ekonomik düzey yükseldikçe ihtiyaçların karşılanmasında görülen zorlukların, eksikliklerin ve maddi imkansızlık nedeniyle yaşanan tartışmaların azalacağı dolayısıyla çocukların travma düzeylerinin azalabileceği düşünülmektedir. Bu durum Viola ve diğerlerinin (2015) düşük gelire sahip ülkelerde yaşayan bireylerin çocukluk çağı travma puanlarının daha yüksek olduğu sonucunu desteklemektedir.

Araştırma sonucunda, çocukluk çağı travma puanlarının sigara ve alkol kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği; her gün sigara içenlerin ve ara sıra alkol kullananların hiç kullanmayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 5). Literatürde bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Huang vd., 2021; Kerr vd., 2009). Huang ve diğerleri (2021) çocuklukta yaşanan travmanın madde kullanımının önemli bir yordayıcısı olduğunu ve travmanın şiddeti arttıkça madde kullanımına başlama yaşının düştüğünü belirtmektedir. Buradan hareketle, katılımcıların alkol ve sigara kullanmalarında çocuklukta deneyimledikleri travmatik olayların etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Ayres (2021) çocukluk çağında yaşanan travmaların madde kullanımı riskini artırdığını ifade etmesine rağmen ciddi bir etkisinin olmadığını, daha çok başatme stratejileriyle erken müdahale ve eğitimin etkili olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, travmatik durumlar yaşayan çocuklara destek olmak ve deneyimledikleri olumsuzluklarla nasıl başedecekleri konusunda eğitim vermek, sigara ve alkol kullanımının önüne geçmekte etkili bir müdahale yöntemi olabilir.

Kişisel ihtiyaçlarının ihmal edildiğini belirten katılımcıların çocukluk çağı travma puanlarının anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte baskıcı/ otoriter ailesi

olduğunu ve evlerinde erkek egemen bir düzen olduğunu ifade eden katılımcıların da travma puanları yüksektir (Tablo 5). Herrenkohl ve diğerlerinin (1997) çalışmasında fiziksel istismarın belki de gençlik şiddetinin en tutarlı yordayıcısı olduğu gösterilerek; saldırgan davranış ile fiziksel disiplin, olumlu etkileşim eksikliği, olumsuz etkileşim ve ihmal arasındaki ilişkilere değinilmiştir. Wen ve diğerleri (2020) çocukluk travmasında ihmalin yeterince dikkat çekmediğini fakat travmanın önemli sebeplerinden biri olduğunu belirtmektedir. Özellikle fiziksel ve duygusal olarak ihmal edilmenin çocuklarda travmaya sebep olabileceği söylenebilir. Ayrıca, katılımcıların ihtiyaçlarının karşılanması bakımından ihmal edilmeleri de travmaya yol açmış olabilir.

Araştırmada cevap aranan bir başka soru ise katılımcıların demografik özelliklerine göre (cinsiyet, yaş, yaşanılan aile tipi, sigara, alkol, spor alışkanlıkları, anne-babanın eğitim düzeyleri, ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki tutumları, daha önce şiddete maruz kalma, uygulama ya da şahit olma gibi faktörlerin) şiddete yönelik tutumları arasında fark olup olmadığıdır. Araştırma sonucunda katılımcıların şiddete yönelik tutum ölçeği puanlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği ve kızların erkeklere göre şiddeti onaylamama ve kabul etmeme bakımından daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmüştür (Tablo 4). Literatürde bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Adıbelli ve Özkan, 2020; Alesina vd., 2020). Bebiş ve diğerleri (2014) ve Haskan-Avcı ve Yıldırım'ın (2015) ergenlerle yaptıkları iki ayrı çalışmanın sonuçları da bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte, erkeklerin kız cinsiyete göre şiddet eğilimlerinin daha yüksek olduğu yönündedir. Katılımcıların erkek egemen bir toplumda yetişmiş olmalarının bu durum üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca erkeklerin akranlarından veya kendilerinden yaşça büyük çocuklardan şiddet görmüş olmaları da şiddete yönelik tutumlarını etkileyebilmektedir.

Yaşanılan aile tipi açısından çekirdek ailede yaşayan katılımcıların şiddete yönelik tutum ölçeği puanlarının geniş ailede yaşayanlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 4). Aile bireyin hayatında en önemli sosyalleşme unsurudur çünkü kimliğin geliştiği ve diğer kişilerle iletişimin ilk olarak sağlandığı yer ailedir (Muniz-Rivas vd., 2019). Çekirdek ailelerde diğer aile tiplerine göre tartışma ve olumsuzlukların az ve aile bütünlüğünün daha fazla olması katılımcıların şiddete maruz kalma olasılıklarını azaltarak şiddeti onaylamama ve kabul etmeme bakımından daha olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlamış olabilir.

Şiddete yönelik tutum ölçeği puanlarının anne ve babanın eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği, annesi ilköğretim mezunu ve babası lise mezunu olanların şiddeti onaylamamaya yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğu bulunmuştur (Tablo 4). Bu konuda

literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Adıbelli ve Özkan (2020) şiddet eğiliminin anne baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşırken, Babacan Gümüş ve diğerleri (2015) anne eğitim düzeyinin şiddet eğilimi üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Annesi ilköğretim mezunu olan katılımcıların şiddete yönelik tutumlarının olumlu olması dikkat çekicidir. Bunun sebebi annelerin eğitim eksikliklerini çocukları üzerinden telafi etme amacı ve bu süreçte onlara karşı koruyucu ve destekleyici bir şekilde yaklaşması olabilir. Gençler ile yapılan çalışmalarda; öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyleri (Bornstein ve Zlotnik, 2008), çalışma durumları (Haskan-Avcı ve Yıldırım, 2015), ekonomik düzeyleri (Özgür vd., 2011) ile şiddete yönelik tutumlarının ilişkili olabileceği gösterilmiştir. Bunların aksine Haskan-Avcı ve Yıldırım'ın (2015) yapmış olduğu bir çalışmada annenin çalışma statüsüyle gençlerdeki şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirtilmiştir.

Şiddete yönelik tutumların sigara ve alkol kullanımına göre anlamlı olarak farklılık göstermediği tespit edilmiştir (Tablo 4). Bu sonuç literatürdeki bazı çalışmalarla çelişmektedir (Aboul vd., 2017; Adıbelli ve Özkan, 2020; Turhan vd., 2011). Katılımcıların sigara ve alkol kullanmaya başladıkları dönem, başlama sebepleri ve kullanma sıklıkları şiddete yönelik tutumlarının olumsuz olmamasında etkili olabilir.

Araştırma sonucunda hiç spor yapmayanların şiddete yönelik tutum puanlarının; haftada birden az, birkaç kez ve her gün yapanlara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 4). Güler ve diğerlerinin çalışmasında spor yapma alışkanlıkları ile şiddete yönelik tutumların ilişkili olabileceği gösterilmiştir. Nergiz (2018) spor yapmanın insan vücudunda öfke, şiddet ve strese sebep olan olumsuz enerjiyi atmasında etkili olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle şiddete karşı olumlu tutuma sahip katılımcıların şiddet bağlamında spor yapmaya ihtiyaç duymadıkları, spor yoluyla kurtulacakları negatif bir duyguya sahip olmadıkları söylenebilir.

Şiddete yönelik tutum puanları, katılımcıların aile içinde şiddete şahit olma ve şiddete maruz kalma durumlarına göre anlamlı bir fark göstermemiştir (Tablo 4). Her ne kadar ailede şiddetin deneyimlenmesi şiddete yönelik olumsuz tutum geliştirilmesine yol açabileceği şeklinde yorumlansa da (Fox vd., 2015) eğitimin bu olumsuzluğu telafi ettiği söylenebilir. Nitekim, Şahin ve Özyürek (2014) üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, farklı üniversitelerde ve fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin şiddeti onaylamadıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, şiddetin olumsuz duygusal ve fiziksel sonuçlarını tecrübe eden kişilerin eğitimin de etkisiyle birlikte şiddete karşı daha olumlu bir tutum geliştirmiş olmaları mümkündür.

Şiddet uygulama durumu açısından, daha önce şiddet uygulamayan katılımcıların şiddete yönelik tutum puanları anlamlı şekilde yüksektir (Tablo 4). Şiddet öğrenilen bir davranış şeklidir. Özellikle üniversite çağında olan bireyler sosyal medya ve interneti yoğun olarak kullanmanın bir sonucu olarak da şiddet içeren durumlarla daha fazla karşılaşmakta ve şiddete olan eğilimleri artmaktadır (Adıbelli ve Özkan, 2020). Şiddete şahit olmanın ötesinde şiddeti uygulamanın ise bireylerin şiddeti normalleştirmesine sebep olduğunu ve şiddete yönelik tutumlarını olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür.

Araştırmanın sonucunda, şiddete yönelik tutum puanlarının çocuk yetiştirmede ebeveynlerin tutumuna göre farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 4). Bu sonuç üzerinde katılımcıların ebeveynleri ile ilgili çoğunlukla normal, olması gereken bir aile tutumu sergilediklerini düşünmeleri etkili olabilir. Bununla birlikte kişisel ihtiyaçları ihmal edilen katılımcıların şiddete yönelik tutumlarının daha olumlu olması dikkat çekicidir. Çocukluğunda ihmal edilen katılımcıların bir telafi tutumu geliştirmiş olabilecekleri ve şiddete karşı daha duyarlı oldukları söylenebilir.

SONUÇ

Araştırmanın sonucunda; çocukluk travmaları ile şiddete yönelik tutum arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu, çocuklukta yaşanan travmaların bireylerin şiddeti daha olağan görmelerine yol açtığı bulunmuştur. Ayrıca çocukluk çağı travmalarının parçalanmış ailelerde büyüyen, ekonomik durumu kötü olan, sigara ve alkol kullanan, daha önce şiddet uygulayan ve ihmal edilen katılımcılarda daha fazla olduğu görülmüştür. Şiddete yönelik tutum açısından ise; erkeklerin kızlara göre şiddete daha olumlu yaklaştıkları, çekirdek ailede yaşamının şiddete karşı olumsuz tutum geliştirmeye katkı sağladığı, anne baba eğitim durumunun ve spor yapma sıklığının şiddete yönelik tutumu farklılaştırdığı, şiddet uygulamanın şiddete olumlu yaklaşıma yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda önerilerimiz:

Çocuklukta travma yaşayan bireylere destek eğitimi sağlanarak travmalarının etkisinden kurtulmaları ve şiddeti bir çözüm olarak görmemeleri sağlanabilir. Eğitim sürecinde riskli gruptaki (anne babası ayrılmış ve ekonomik zorluklar yaşayan) çocuklar tespit edilerek, gerekli müdahalelerle travma yaşamalarının önüne geçilebilir. Ek olarak, şiddetin hem erkekler hem de kadınlar için olumsuz bir davranış olduğu konusunda her seviyede öğrenci için eğitim çalışmaları düzenlenebilir. Bu araştırmanın örneklemini sadece bir üniversitede öğrenim görmekte olan öğrencilerden oluştuğundan, başka örneklem gruplarıyla daha fazla sayıda öğrenciye ulaşılarak daha genellenebilir sonuçlar elde edilebilen çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Aboul Fotouh, A., Wassif, G. ve Sos, D. (2017). Violence attitude and its relation to health-related habits in medical students' at faculty of medicine, Ain Shams University. *The Egyptian Journal Of Community Medicine*, 35(4), 70-81.
- Adıbelli, D. ve Özkan, İ. (2020). Üniversite Öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ve etkileyen faktörler. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 6(2), 241-248.
- Adıbelli, D., Saçan, S. ve Türkoğlu, N. (2018). Üniversite öğrencilerinde şiddete yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 19(2), 202-209.
- Akyüz, G., Kuğu, N., Şar, V. ve Doğan, O. (2007). Trauma and dissociation among prisoners. *Nordic Journal of Psychiatry*, 61(3), 167-172.
- Alesina, A., Brioschi, B. ve La Ferrara, E. (2021). Violence against women: a cross-cultural analysis for Africa. *Economica*, 88(349), 70-104. doi: 10.1111/ecca.12343.
- Allen, S. (2016). Childhood trauma: A comprehensive review of effects, assessments, and treatments. *Arizona State University, Master's thesis in Family and Human Development*.
- Arabacı, L., Arslan, A., Dağlı, D. ve Tas, G. (2021). The relationship between university students' childhood traumas and their body image coping strategies as well as eating attitudes. *Archives of Psychiatric Nursing*, 35, 66-72.
- Ayres, T. C. (2021). Childhood trauma, problematic drug use and coping. *Deviant Behavior*, 42(5), 578-599. <https://doi.org/10.1080/01639625.2020.1746132>.
- Babacan Gümüş, A., Şıpkın, S., Tuna, A. ve Keskin, G. (2015). Üniversite öğrencilerinde problemler internet kullanımı, şiddet eğilimi ve bazı değişkenler arasındaki ilişki. *TAF Prev. Med. Bull.*, 14(6), 460-467.
- Baron, S. W. ve Forde, D. R. (2020). Childhood trauma, criminogenic social schemas, and violent crime. *Deviant Behavior*, 41(8), 991-1004. doi: 10.1080/01639625.2019.1596534
- Bebiş, H., Coşkun, S. ve Açıkkel, C. (2014). Bir ortaöğretim okulundaki öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30(1), 1-17.
- Bernstein, D., Stein, J., Newcomb, M., Walker, E., Pogge, D., Ahluvalia, T., ...Zule, W. (2003). Development and validation of a brief screening version of the childhood trauma questionnaire. *Child Abuse ve Neglect*, 27(2), 169-190.
- Bornstein, M. ve Zlotnik, D. (2008). *Parenting Styles And Their Effects*. In D. Dalimonte-Merckling, ve J. Williams, *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development*, 496-509.
- Büyükyılmaz, A. ve Demir, Ç. (2016). Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddetin belirleyicileri: multinomial logit model yaklaşımı. *Ege Academic Review*, 16(3), 443-450.
- Carruth, B. ve Burke, P. (2006). Psychological trauma and addiction treatment. *Journal of Chemical Dependency Treatment*, 8(2), 1-14.
- Coşkun, S. ve Yağcan, H. (2020). Şiddete maruz kalma durumunun şiddet eğilimine etkisinin incelenmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(71), 4349-4359.
- Çavuşoğlu, F. (2020). Cinsiyet gruplarına göre çocukluk çağı travma düzeylerinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 13(73), 575-581.
- Çelik, F. ve Hocoğlu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: bir gözden geçirme. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(4), 695-711.

- Demir, A. (2019). Bedene yönelik müdahalede şiddet, travmalar ve çocukluk: sosyolojik bir inceleme. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 227-246.
- Dye, H. (2018). The impact and long-term effects of childhood trauma. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 28(3), 381-392. doi: 10.1080/10911359.2018.1435328.
- Ekici, D. (2021). Prediction of narcissistic personality tendencies in university students in terms of some variables. *Journal of Research in Social Sciences and Language*, 1(1), 1-17. doi: http://dx.doi.org/10.20375/0000-000D-FE62-7.
- Florea, M. (2013). Media violence and the cathartic effect. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 92, 349-353.
- Fox, B. H., Perez, N., Cass, E., Baglivio, M. T. ve Epps, N. (2015). Trauma changes everything: examining the relationship between adverse childhood experiences and serious, violent and chronic juvenile offenders. *Child abuse ve neglect*, 46, 163-173. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.01.011
- Gómez, A. M. (2011). Testing the cycle of violence hypothesis: child abuse and adolescent dating violence as predictors of intimate partner violence in young adulthood. *Youth and Society*, 43(1), 171-192. doi: 10.1177/0044118X09358313
- Güler, Y., Bişgin, H. ve Kaya, K. (2018). Ergen futbolcularda şiddet eğilimi ile sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Muş Alparslan Üniversitesi Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi*, 2(3), 1-17.
- Haine, R. A., Wolchik, S. A., Sandler, I. N., Millsap, R. E. ve Ayers, T. S. (2006) Positive parenting as a protective resource for parentally bereaved children, *Death Studies*, 30, 1-28, doi: 10.1080/07481180500348639
- Haskan Avcı, Ö. ve Yıldırım, İ. (2015). Ergenlerde şiddet eğiliminin görülme sıklığı. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 8(1), 106-124.
- Herrenkohl, R., Egolf, B. ve Herrenkohl, E. (1997). Preschool antecedents of adolescent assaultive behavior: a longitudinal study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 67(3), 422-432.
- Herrenkohl, T. I., Huang, B., Tajima, E. A. ve Whitney, S. D. (2003). Examining the link between child abuse and youth violence: An analysis of mediating mechanisms. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(10), 1189-1208. doi: 10.1177/0886260503255558.
- Huang, C., Yuan, Q., Zhang, L., Wang, L., Cui, S., Zhang, K. ve Zhou, X. (2021). Associations between childhood trauma and the age of first-time drug use in methamphetamine-dependent patients. *Front. Psychiatry*, 12. doi: 10.3389/fpsy.2021.658205.
- Kerr, T., Stoltz, J. A., Marshall, B. D., Lai, C., Strathdee, S. A. ve Wood, E. (2009). Childhood trauma and injection drug use among high-risk youth. *Journal of Adolescent Health*, 45(3), 300-302. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.03.007.
- Levine, P. ve Frederick, A. (2013). *Kaplanı uyandırmak travmayı iyileştirmek*. Z. Yalçinkaya, (Çev.). İstanbul: Butik Yayıncılık ve Kişisel Gelişim Hiz. Tic. Ltd. Şti.
- Levine, P. ve Kline, M. (2014). *Ey travma bizden uzak dur! travma varsa direnç de vardır...* A. Cebenoyan, (Çev.). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
- Loeber, R., Pardini, D., Homish, D., Wei, E., Crawford, A., Farrington, D., ... Rosenfeld, R. (2005). The prediction of violence and homicide in young men. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(6), 1074-1088.
- Maas, C., Herrenkohl, T. ve Sousa, C. (2008). Review of research on child maltreatment and violence in youth. *Trauma, Violence, ve Abuse*, 9(1), 56-67.
- Machado, J., Bruno, J., Rotonda, C., Siles, J., Steinmetz, T., Zambelli, C., ... Tarquinio, C. (2019). Partner attachment and the development of traumatic and anxious-depressive symptoms among university students. *Sexologies*, 29(1), 19-26.

- Milaniak, I. ve Widom, C. S. (2015). Does child abuse and neglect increase risk for perpetration of violence inside and outside the home?. *Psychology of Violence*, 5(3), 246. <http://dx.doi.org/10.1037/a0037956>.
- Muñiz-Rivas, M., Vera, M. ve Povedano-Díaz, A. (2019). Parental style, dating violence and gender. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(15). doi:10.3390/ijerph16152722.
- Nergiz, S. (2018). *Spor yapan ve yapmayan lise öğrencilerinin olumlu sosyal ve saldırgan davranışları ile okula yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Oğuz, N., Soyduk, D. N., Doğan, B., ... Balci, S. (2022). Çocukluk çağı travmalarının benlik saygısı üzerine etkisi. *Istanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(2), 61-77.
- Onat, G., Dinç, H., Günaydın, S. ve Uğurlu, F. (2015). Çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi. *HSP*, 3(1), 9-15.
- Orhan, R. (2019). Çocuk gelişiminde fiziksel aktivite ve sporun önemi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 157-176.
- Özen, Y. (2017). Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi. *The Journal of Social Science*, 1(2), 104-117.
- Özgür, G., Yörükoğlu, G. ve Arabacı, L. (2011). Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 53-60.
- Renner, L. ve Boel-Studt, S. (2017). Physical family violence and externalizing and internalizing behaviors among children and adolescents. *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(4), 474-486.
- Sadock, B. ve Sadock, V. (2004). Problems related to abuse and neglect. In R. Cancro (Dü.) *Kaplan ve Sadock's concise textbook of clinical psychiatry, 9.Edition*, 370-376: Baltimore: Lippincott Williams ve Wilkins.
- Schaan, V. K. ve Vögele, C. (2016). Resilience and rejection sensitivity mediate long-term outcomes of parental divorce. *European child ve Adolescent Psychiatry*, 25(11), 1267-1269. doi: 10.1007/s00787-016-0893-7.
- Scott, S. (1998). Fortnightly review: Aggressive behaviour in childhood. *BMJ, Clinical review*, 316, 202-206.
- Singh, P. ve Dandona, A. (2018). Identifying and healing childhood trauma. *International Journal of Current Advanced Research*, 7(4(B)), 11429-11435.
- Şahin, F. T. ve Özyürek, A. (2014). Üniversite öğrencilerinin aile içi şiddete yönelik görüşleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (40).
- Şar, V., Öztürk, E. ve İkikardeş, E. (2012). Türkçe uyarlamasının çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri*, 32(4), 1054-1063.
- Turan, A. ve Traş, Z. (2017). An investigation of the relationship between childhood trauma experience of adolescents and perceived social support. *OPUS International Journal of Society Researches*, 7(13), 440-458. doi: 10.26466/opus.349223.
- Turhan, E. , İnandı, T. , Özer, C. ve Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Turkish Journal of Public Health*, 9(1) , 33-44 . doi: 10.20518/tjph.173053
- Türk, B. ve Tekin, A. (2018). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmaları ile flört şiddeti arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turaz Akademi* 2018, 85-91.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). *Ceza infaz kurumu istatistikleri*. 10 09, 2022 tarihinde İBBS, 1. Düzeyde, Suç Türü ve Suçun İşlendiği Yaş Grubuna Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2019-33625> adresinden alındı
- Van der Kolk, B. (2020). *Beden kayıt tutar: travmanın iyileşmesinde beyin, zihin ve beden*. Ö. Kavakçı, H. Demirci, Dü, ve N. Maral, (Çev.). (10. Basım b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

-
- Viola, T. W., Salum, G. A., Kluwe-Schiavon, B., Sanvicente-Vieira, B., Levandowski, M. L. ve Grassi-Oliveira, R. (2016). The influence of geographical and economic factors in estimates of childhood abuse and neglect using the Childhood Trauma Questionnaire: A worldwide meta-regression analysis. *Child abuse ve neglect*, 51, 1-11.doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.11.019.
- Wahab, G. M. A. (2022). Family structural pattern and class attendance affecting primary school achievement in bangladesh. *Journal of Research in Social Sciences and Language*, 2(1),71-82. doi: https://doi.org/10.20375/0000-000f-3244-c.
- Wen, Y. J., Hou, W. P., Zheng, W., Zhao, X. X., Wang, X. Q., Bo, Q. J., ...Wang, C. Y. (2021). The neglect of left-behind children in China: a meta-analysis. *Trauma, Violence, ve Abuse*, 22(5), 1326-1338. doi: 10.1177/1524838020916837.
- Yanık, D. ve Ediz , Ç. (2022). Aile içi şiddetin sessiz mağdurları: çocuklar. *MEYAD Akademi*, 3(1), 272-284.
- Zolotor, A., Runyan, D., Dunne, M., Jain, D., Péturs, H., Ramirez, C., ...Isaeva, O. (2009). ISPCAN child abuse screening tool children's version (ICAST-C): instrument development and multi-national pilot testing. *Child Abuse & Neglect*. 33(11), 833-841.